



**OPTIMIZMO**  
**ARCHITEKTŪRA**

Kauno fenomenas, 1918 - 1940

# **OPTIMIZMO** **ARCHITEKTŪRA**

**Kauno fenomenas, 1918 – 1940**

**Sudarė Marija Drėmaitė**

**| LAPAS |**

**2018**

Ši knyga yra tarptautinės kilnojamosios parodos

**OPTIMIZMO ARCHITEKTŪRA  
KAUNO FENOMENAS, 1918–1940**

palydimasis leidinys

**PARODOS KURATORIAI**

Marija Drėmaitė  
Giedrė Jankevičiūtė  
Vaidas Petrulis

Knyga parengta ir išleista bendradarbiaujant  
su Lietuvos nacionaline UNESCO komisija



Knygos parengimą ir leidimą finansavo  
Lietuvos Respublikos kultūros ministerija



**SUDARĖ**

Marija Drėmaitė

**TEKSTŲ AUTORIAI**

Vilma Akmenytė-Ruzgienė  
Norbertas Černiauskas  
Marija Drėmaitė  
Giedrė Jankevičiūtė  
Paulius Tautvydas Laurinaitis  
Arvydas Pakštalis  
Viltė Migonytė-Petrulienė  
Vaidas Petrulis

**FOTOGRAFAI**

Gintaras Česonis  
Norbert Tukaj

**KALBOS REDAKTORĖ**

Dangė Vitkienė

**DIZAINAS**

Linus Gliaudelis  
Jurga Dovydenaitė

© Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, 2018

© Leidykla LAPAS, [www.leidyklalapas.lt](http://www.leidyklalapas.lt), 2018

ISBN 978-609-8198-04-1

**OPTIMIZMO**  
ARCHITEKTURA

# TURINYS

<b>PRATARMĖ</b>	<b>8</b>
<b>1. OPTIMIZMO ARCHITEKTŪRA</b>	<b>12</b>
OPTIMIZMO ARCHITEKTŪRA IR KAUNO FENOMENAS Marija Drėmaitė	14
KELIONĖ Į KAUNĄ Giedrė Jankevičiūtė	22
TARPUKARIO ARCHITEKTŪRINIS PALIKIMAS IR MIESTO TAPATYBĖ Vaidas Petrulis	28
<b>2. VIZIJOS IR REALYBĖ</b>	<b>34</b>
LIETUVOS NELAIMĖ, TAPUSI KAUNO LAIME: LAIKINOSIOS SOSTINĖS FENOMENAS Vilma Akmenytė-Ruzgienė	36
TARPUKARIO KAUNAS: MIESTAS IR ŽMONĖS Norbertas Černiauskas	44
MIGRUOJANTYS MODERNISTAI Marija Drėmaitė	50
FUTURISTINĖS KAUNO VIZIJOS Paulius Tautvydas Laurinaitis	64
<b>3. SIMBOLINIAI PASTATAI</b>	<b>70</b>
NACIONALINĖ TAPATYBĖ: VYTAUTO DIDŽIOJO MUZIEJUS Giedrė Jankevičiūtė, Vaidas Petrulis	72
TAUTOS ŠVENTOVĖ: PRISIKĖLIMO BAŽNYČIA Giedrė Jankevičiūtė, Vaidas Petrulis	92
KARINĖ GALIA: KARININKŲ RAMOVĖ Giedrė Jankevičiūtė, Vaidas Petrulis	104
EKONOMINIS SAVARANKIŠKUMAS: PREKYBOS, PRAMONĖS IR AMATŲ RŪMAI Giedrė Jankevičiūtė, Vaidas Petrulis	118
MODERNI KOMUNIKACIJA: CENTRINIS PAŠTAS Giedrė Jankevičiūtė, Vaidas Petrulis	128
NEĮGYVENDINTAS VALSTYBINGUMO SIMBOLIS: VALSTYBĖS RŪMAI Giedrė Jankevičiūtė, Vaidas Petrulis	140

<b>4. SOSTINĖS MODERNIZAVIMAS</b>	<b>150</b>
NAUJOS SOSTINĖS PLANAVIMAS	152
Paulius Tautvydas Laurinaitis	
SUSISIEKIMO INFRASTRUKTŪROS IR MIESTO ŪKIO MODERNIZAVIMAS	166
Arvydas Pakštalis	
ADMINISTRACINIAI PASTATAI: DERINANT VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBĖS REIKALUS	176
Arvydas Pakštalis	
EDUKACINĖS PASKIRTIES ARCHITEKTŪRA IR VISUOMENĖS MODERNIZAVIMAS	186
Vaidas Petrulis	
PREKYBOS IR PRAMONĖS CENTRAS	200
Marija Drėmaitė	
SVEIKATOS IR SOCIALINĖS APSAUGOS INFRASTRUKTŪRA	214
Viltė Migonytė-Petrulienė	
LAIMĖTI ŽAIDŽIANT: SPORTO ARCHITEKTŪRA	224
Giedrė Jankevičiūtė	
PRAMOGŲ ERDVĖS	236
Giedrė Jankevičiūtė	
ATOSTOGOS MIESTE IR MIESTO KURORTAI	246
Viltė Migonytė-Petrulienė	
<b>5. ŠIMTAS MODERNIZMO VEIDŲ</b>	<b>256</b>
GYVENAMŲJŲ NAMŲ ARCHITEKTŪRA	258
Vaidas Petrulis	
GYVENAMŲJŲ NAMŲ INTERJERAI	276
Giedrė Jankevičiūtė	
GALINIŲ FASADŲ MODERNUMAS	290
Vaidas Petrulis, Gintaras Česonis	
APIE AUTORIUS	296
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	297



# PRATARMĖ

Ši knyga yra ne vien apie miestą ir ne vien apie architektūrą. Ji yra apie nuolat gimstančias ir žlungančias viltis, apie kūrybos pastangas ir įkvepiantį optimizmą, apie idėjų ir formų migraciją, lokalumą ir bendrumą, apie meną ir laisvę, karą ir priespaudą. Apie praeities formų ir idėjų kaitą bei jų santykį su šiandiena. Knyga lydi Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo šimtmečiui skirtą parodą „Optimizmo architektūra: Kauno fenomenas, 1918–1940 m.“.

Kauno modernioji architektūra atspindi tą politinį, socialinį, ekonominį ir kultūrinį optimizmą, kuris buvo būdingas po Pirmojo pasaulinio karo naujai susikūrusių (ir atsikūrusių) Europos valstybių sostinėms. 1919 m. Kaunui netikėtai tapus laikinąja Lietuvos sostine, miesto transformacija prilygo stebuklui. Kauno tapatybė radikalai pasikeitė: per mažiau nei 20 metų gyventojai pavertė miestą modernia, elegantiška, europietiška sostine. Architektūra čia atliko labai didelį vaidmenį. Todėl jos svarba nesumenko ir praradus valstybingumą 1940 metais. Sovietų okupacijos metais po Antrojo pasaulinio karo tarpukario Kauno modernistinės architektūros paveldas įkūnijo prarastą valstybingumą, tapo jo atminimu, simboliu langu į Vakarus ir kokybės pavyzdžiu Lietuvos architektams. Šiandieniam Kaunui šis paveldas yra svarbus tapatybės šaltinis ir miesto *genius loci* išraiška.

Pastarieji aspektai buvo esminiai rašant šią knygą. Siekta atskleisti tarpukario Kauno tapsmą modernia sostine, parodyti miestui kilusius iššūkius ir mėginimus juos įveikti. Pirmajame skyriuje trys parodos „Optimizmo architektūra: Kauno fenomenas, 1918–1940 m.“ kuratoriai siūlo žvelgti į Kauną platesniame optimizmo architektūros kontekste (Marija Drėmaitė); suprasti, kaip moderni architektūra kūrė Kauno tapatybę (Giedrė Jankevičiūtė) ir kodėl tarpukario architektūros paveldas yra toks svarbus šiandienio miesto gyventojų savivokai (Vaidas Petrulis).

Antroje dalyje istorikai Vilma Akmenytė-Ruzgienė ir Norbertas Černiauskas svarsto dvi aktualias tarpukario Kauno problemas: laikinumo statuso įtaką miesto erdviniam formavimuisi ir urbanizacijos iššūkius naujesiems kauniečiams tampant miestiečiais. Marija Drėmaitė apžvelgia miesto statytojus, migruojančius modernistus – architektus, inžinierius, technikus ir jų veiklą. Paulius Tautvydas Laurinaitis su dailininku Liudu Parulskiu užbaigia dalį žvilgsniu į tarpukario Kauno futuristines vizijas – apie kokį miestą svajojo gyventojai ir atvykėliai?

Trečioji knygos dalis skirta architektūros objektų, tapusių politinės galios ir tautinės valstybės simboliais, analizei. Kaunas buvo daugiakultūris miestas, tačiau valstybė pasirinko tautinės ideologijos kelią. Giedrė Jankevičiūtė ir Vaidas Petrulis nagrinėja, kaip buvo kuriama reprezentacinė architektūra, konstruojamas šalies įvaizdis ir puoselėjama bendra tapatybė.

Kaunas buvo ne tik šalies politinis centras, bet visų pirma gyvas, augantis miestas, kuriam trūko modernių patogumų, reikėjo skubiai modernizuoti



inžinerinę ir socialinę infrastruktūrą. Ketvirtoji dalis atskleidžia, kaip buvo sprendžiama miesto funkcinės modernizacijos problema. Paulius Tautvydas Laurinaitis analizuoja spontaniškai besiplėtojusios naujosios sostinės planavimą ir urbanistinę mintį. Arvydas Pakštalis apžvelgia inžinerinės infrastruktūros modernizaciją ir pasakoja, kaip administracinių pastatų istorijos atskleidžia valstybės ir savivaldybės interesus. Vaidas Petrulis gilinasi į švietimo infrastruktūros ir architektūros modernizacijos aspektus. Giedrė Jankevičiūtė aptaria, kaip architektūrą veikė modernaus laisvalaikio – sporto ir pramogų – formos. Viltė Migonytė-Petrulienė gilinasi į modernizmui svarbų socialinės apsaugos ir sveikatos infrastruktūros kūrimą bei atskleidžia nepaprastai gyvą miesto, gamtos ir laisvalaikio dermę tarpukario Kauno kurortuose.

Paskutinioji knygos dalis skiriama šimtui modernizmo veidų – Kauno architektūros įvairovei, kuri ryškiausiai atsispindi gyvenamųjų namų architektūroje ir interjeruose. Apie juos rašo Vaidas Petrulis ir Giedrė Jankevičiūtė, o drauge su fotografu Gintaru Česoniu Vaidas Petrulis atskleidžia Kauno namų galinių fasadų modernumą ir susieja tarpukario palikimą su šiandiena.

Medžiagą šiai knygai rinkome įvairiuose Lietuvos archyvuose, bibliotekose ir muziejuose, visuose sulaukėme profesionalios specialistų pagalbos. Norime padėkoti Vilniaus regioninio valstybės archyvo, Kauno apskrities viešosios bibliotekos ir Kauno IX forto muziejaus darbuotojams už sudarytas sąlygas susipažinti ir panaudoti ikonografinę medžiagą. Asmeniškai dėkojame Kauno regioninio valstybės archyvo direktoriui Gintarui Dručkui ir specialistei Nijolei Ambraškienei, Kauno miesto muziejaus direktoriui Gabrieliui Sužiedėliui, Kauno apskrities viešosios bibliotekos darbuotojui Alvydui Surbliui, Kupiškio etnografijos muziejaus darbuotojai Giedrei Zuozienei, Lietuvos centrinio valstybės archyvo fotodokumentų skyriaus darbuotojoms Jūratei Katilieni ir Ramutei Vaikšnoraitei, Lietuvos literatūros ir meno archyvo direktoriui Juozapui Blažiūnui, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos darbuotojoms Rūtai Chlomauskaitei ir Rūtai Eglinskienei, Lietuvos nacionalinio muziejaus darbuotojams Žygitui Būčiui, Ramunei Brusokienei, Evelinai Bukauskaitei, Vitalijai Jočytei, Daliai Keršytei ir Kęstučiui Stoškui, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus darbuotojoms Živilei Ambrasaitei ir Reginai Jackūnaitei, Maironio lietuvių literatūros muziejaus Vaikų literatūros skyriaus darbuotojoms Daivai Šarkanauskaitei, Vilmai Petrikienei, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus darbuotojoms Nijolei Adomavičienei, Miglei Banytei, Raimondai Norkutei ir Vaidai Sirvydaitei-Rakutienei, Šiaulių „Aušros“ muziejaus darbuotojai Vilmai Karinauskienei, Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojai Danguolei Graibuvienei. Dėkojame kaunistika pasidalijusiems kolegoms iš užsienio: Estijos architektūros muziejaus darbuotojui Maitui Vāljasui, Vroclavo architektūros muziejaus direktoriaus pavaduotojai Jolantai Gromadzkaei ir Latvijos architektūros muziejaus direktorei Ilzei Martinsonei. Atskirai norime padėkoti kolekcininkams ir privačių rinkinių saugotojams Antanui Burkui, Sauliui Kulakauskui, Antanui Liukaičiui, Adomui Miliauskui, Dainai Lozoraitis, Jonui Paliui, Alfonsui Švipui, Audrai Marijai

Stanišauskaitei-Kiltinavičienei, kurie maloniai pasidalijo savo asmeniniais rinkiniais su knygos rengėjais.

Už prisiminimus apie kaunietišką vaikystę dėkojame Gabrieliui Landsbergiui-Žemkalniui.

Kataloge pateiktus duomenis padėjo patikslinti Nacionalinės dailės galerijos darbuotoja Ieva Mazūraitė-Novickienė, istorikė Raimonda Rickevičienė, istorikas Arvydas Pakštalis – ačiū jiems už tai.

Dėkojame projekto iniciatorei, architektkei Julijai Reklaitei ir organizatoriui – Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretariatui: generalinei sekretorei Astai Junevičienei, Renatai Vaičekonytei-Kepežinskienei, Aidai Baliūnienei.

Knygos rengėjus įkvėpė projekto „Kaunas 18+18“ diskusijos, kurias organizavo Jūratė Tutlytė, ir bendradarbiavimas su gausia parodos kūrimo komanda: žodžio meistru Žygimantu Kudirka, architektais Ieva Cicėnaite, Matu Šiupšinsku, Vika Pranaityte, Jomantu Padgursku, dizaineriu Linu Gliaudeliu, dailininku Liudu Parulskiu, skulptoriumi Luku Šiupšinsku, filmų kūrėjais Jurge Pridotkaite, Svetlana Gužauskiene, Ryčiu Titu, Vytautu Aukščiūnu, šviesų menininku Linu Kutavičiumi, fotografais Norbertu Tukaj ir Gintaru Česoniu, dizainere Jurga Dovydenaite, vertėju Dariumi Sužiedėliu, redaktore Dange Vitkiene bei leidėja Ūla Ambrasaite.

Galiausiai dėkojame Kauno modernizmui, pagrindiniam šios knygos įkvėpėjui.

## **SANTRUMPOS**

ČDM – Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

KAVB – Kauno apskrities viešoji biblioteka

KEM – Kupiškio etnografinio muziejus

KMM – Kauno miesto muziejus

KRVA – Kauno regioninis valstybės archyvas

LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas

LLBM – Lietuvos liaudies buities muziejus

LLMA – Lietuvos literatūros ir meno archyvas

LLTI – Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas

LMAVB RS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyrius

LNМ – Lietuvos nacionalinis muziejus

LNМMB RKRS – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius

LТMKM – Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus

ŠAM – Šiaulių „Aušros“ muziejus

VDKM – Vytauto Didžiojo karo muziejus

VRVA – Vilniaus regioninis valstybės archyvas

VVGŽM – Vilniaus valstybinis Gaono žydų muziejus



I SKYRIUS

# **OPTIMIZMO ARCHITEKTŪRA**



# OPTIMIZMO ARCHITEKTŪRA IR KAUNO FENOMENAS

Marija Drėmaitė

Optimizmas – tai ne dar vienas architektūros stilius, ne dar vienas -izmas, ne dar viena modernizmo srovė, kurių daugybė radosi ir formavosi tarpukario Europoje. Optimizmas – tai sąmonės būseną. Tai požiūris, išreiškiantis tikėjimą ir viltį, kad tam tikrų pastangų rezultatas bus teigiamas ir geidžiamas.

Tokio požiūrio netrūko tarpukario Europoje. Ypač jis buvo būdingas naujai susikūrusioms valstybėms. Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje, žlugus didžiosioms imperijoms, 1917–1918 m. Europoje susidarė devynios naujos nepriklausomos valstybės (Austrija, Čekoslovakija, Jugoslavija, Estija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Suomija, Vengrija), savo kūrėjams žadinusios optimistines geresnės ateities viltis – savarankiškumą, demokratiją, gerovę, socialinę lygybę, fizinį ir socialinį mobilumą, urbanizacijos teikiamą komfortą, mokslo ir technologijų progresą. Naujosios valstybės energingai įsitraukė į modernizacijos lenktynes, siekdamos pasivyti pasaulines tendencijas ir tapti labiau europietiškos<sup>1</sup>. Optimizmas vertė dirbti, kurti, keistis. Daugybė avangardinių eksperimentų liudijo, kad nepriklausomų valstybių statyba ir modernizmas Vidurio bei Rytų Europos regione pasireiškė kaip daugiaprasmiškas ir daugiaveidis reiškinys<sup>2</sup>.

Lietuvos Respublikos sostinė 1918 m. vasario 16 d. buvo paskelbtas Vilnius. Tačiau geopolitinės įtampos ir teritoriniai konfliktai lėmė, kad jau 1919 m. sausį bolševikų puolimo akivaizdoje šalies Vyriausybė buvo skubiai perkelta į antrąjį pagal dydį Lietuvos miestą Kauną, o Vilnių 1920 m. ginklu užėmė Lenkija. Kaunas įgijo unikalų statusą – tapo laikinąja sostine. Būtent šis statusas lėmė radikalią miesto transformaciją. Kaunas, 1919–1939 m. Lietuvos Respublikos laikinoji sostinė, tapo sparčios urbanizacijos ir modernizacijos pavyzdžiu ir išreiškė daugeliui tarpukario Vidurio ir Rytų Europos miestų būdingas vertybes ir siekius, paskatintus optimistinio tikėjimo nepriklausomybės ateitimi.



1.

## ANKSTESNIAME PUSLAPYJE:

Kauno Naujamiesčio panorama, Vytauto Augustino nuotr., 1937, LNM

**KAIRĖJE:** Namo terasa su vaizdu į Kauno Naujamiestį, apie 1937, Veronikos Šleivytės nuotr., KEM

1. Namas Žemaičių g., kuriame gyveno dailininkė ir fotografė Veronika Šleivytė, Veronikos Šleivytės nuotr., apie 1935, KEM

1 Plaćiau žr. *Races to Modernity. Metropolitan Aspirations in Eastern Europe, 1890–1940*, edited by Jan C. Behrends and Martin Kohlrausch, Budapest/New York: Central European University Press, 2014.

2 Plaćiau žr. Andrzej Szczerski, *Modernizacje. Sztuka i architektura w nowych państwach Europy Środkowo-Wschodniej 1918–1939*, Łódź: Muzeum Sztuki w Łódzi, 2010.

	GYVENAMIEJI			NEGYVENAMI		
	MŪRINIAI	MEDINIAI	IŠ VISO	MŪRINIAI	MEDINIAI	IŠ VISO
1918–1921	8	46	54	4	9	13
1922	67	113	180	29	74	103
1923	88	108	196	37	60	97
1924	78	216	294	35	127	162
1925	83	224	307	22	166	188
1926	102	165	267	13	103	116
1927	88	198	286	38	117	155
1928	119	310	429	33	119	152
1929	131	305	436	42	168	210
1930	159	289	448	39	177	216
1931	215	659	874	104	479	583
1932	121	461	582	148	418	566
1933	88	311	399	89	298	387
1934	75	216	291	109	225	334
1935	85	220	305	128	239	367
1936	86	301	387	161	324	485
1937	86	243	329	128	123	251
1938	172	255	427	164	185	349
1939	297	253	550	135	132	267
<b>IŠ VISO:</b>			<b>7041</b>			<b>5001</b>

Lentelė. 1918–1939 m. statybų statistika Kaune. Remdamasis archyviniais šaltiniais ir periodika sudarė Vaidas Petruelis, 2017

**MODERNYBĖ IR RADIKALI MIESTŲ TRANSFORMACIJA.** Atsinaujinimas tapo daugelio Europos miestų tikslu, – ypač tų miestų, kurie, kaip Varšuva, Talinas, Ryga, Helsinkis ar Belgradas, atgavo arba įgijo sostinės statusą<sup>3</sup>. Šie miestai, reprezentuodami ir valstybę, ir tautą, susidūrė su panašiais iššūkiais – reikėjo atsikratyti imperinių patirčių, imperinio architektūrinio palikimo ir simbolių, pakeisti urbanistinę aplinką, kurti naujus politinius centrus ir statyti naujus valstybinius pastatus. Kaunas buvo senas, viduramžiais suformuotas ir 19 a. patyręs industrinį pakilimą provincialus miestas, kuriame 1919 m. buvo apie 90 tūkst. gyventojų.

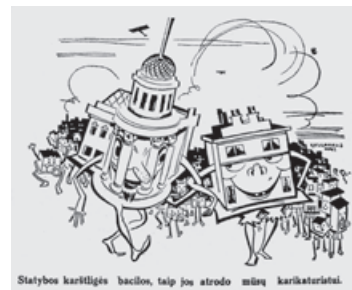
Per 20 metų Kaunas patyrė žaibišką teritorinį ir demografinį šuolį. Miesto teritorija išaugo septynis kartus, o gyventojų padaugėjo iki 155 tūkstančių. Nors tarpukario Kaunas buvo kuriamas kaip tautinės valstybės sostinė, tai buvo daugiakultūris miestas: 1937 m. čia gyveno 61 proc. lietuvių, 25,5 proc. žydų, 3,9 proc. lenkų, 3,3 proc. vokiečių, 3,3 proc. rusų. Veikė įvairios tautinės, profesinės, kūrybinės ir kitokios pilietinės sąjungos bei organizacijos. Gyventojai statėsi mokyklas, bankus, šventoves, gyvenamuosius namus, kurie paliko ryškius ženklus architektūrinėje miesto erdvėje. Iš kilo apie 12 tūkst. pastatų, kuriems būdingi

<sup>3</sup> Plačiau žr. Andreas Fuelberth, *Tallinn – Riga – Kaunas. Ihr Ausbau zu modernen Hauptstädten 1920–1940*, Köln/Weimar: Böhlau Verlag, 2005; Steven A. Mansbach, *Capital Modernism in the Baltic Republics: Kaunas, Tallinn and Riga. Races to Modernity. Metropolitan Aspirations in Eastern Europe, 1890–1940*, edited by Jan C. Behrends and Martin Kohlrausch, Budapest–New York: Central European University Press, 2014, p. 235–266.

visame pasaulyje atpažįstami modernybės ženklai: higieniškumas, atvirumas, šviesa. Miesto inžinerinės infrastruktūros, susisiekimo gerinimas ir komfortiškų namų statyba pirmiausia padėjo atsikratyti Kaunui buvusio Rusijos imperijos provincijos miesto įvaizdžio ir susikurti modernaus metropolio vaizdą<sup>4</sup>.

Ne vienas ketvirtajame dešimtmetyje Kaune apsilankęs užsienietis atkreipė dėmesį į statybų spartą ir radikalią miesto transformaciją. Žurnalistas iš Vokietijos Viktoras Zinghausas 1938 m. Kauną pavadino metropoliu, kurio pokyčių tempas prilygo tik Amerikos miestų raidai: „Valstybė ir miestas – šalia privačių iniciatyvų – išplėtojo statybų veiklą; taip iškilo nauji reprezentaciniai pastatai: ministerijos, ligoninės, mokyklos ir muziejai, kurie šiam miestui suteikė sostinės veidą.“<sup>5</sup> Estų architektas Hanno Kompusas, aprašęs 1935-ųjų Kauną, konstatavo: „Kaunas statosi greitu tempu, stropiai ir nesiskaito su išlaidomis. Visa, kas išauga nauja, yra tik iš mūro, – niekam nė į galvą neateina mintis, kad sostinėje galima būtų statyti ir medinių namų. [...] Verta pavydėti kauniečio ir jo architektoriaus laisvei pasirinkti statybines formas, atitinkančias moderniškus, šių laikų žmonių grožio reikalavimus. Niekto senoviško šiame mieste nėra. [...] Moderniškasis Kaunas suteikia senosios tinkuotos ornamentikos panoptikumui funkcionalistinio blaivumo, gyvumo, paprastumo, aiškumo ir medžiagos sąžiningumo.“<sup>6</sup>

**LAIKINA MODERNYBĖ.** Laikinosios sostinės statusas provincialiam Kaunui suteikė galimybę ne tik staigiai transformuotis į modernų metropolį<sup>7</sup>, tačiau pasvajoti apie utopinius ateities projektus. Kita vertus, laikinumo būseną veikė tarsi stabdis, neleidžiantis judėti visu pajėgumu. Dalis Kauno elito manė, kad neverta investuoti į statybas Kaune, nes tai prilygtų susitaikymui su Vilniaus praradimu. Muziejininkas ir menotyrininkas Paulius Galaunė prisiminė, kad trečiajame dešimtmetyje laikytasi nuostatos, esą neverta laikinojoje sostinėje statyti brangių administracinių ir valstybinių pastatų, nes reikia laukti sugrįžimo į Vilnių ir ten statyti Lietuvos sostinę<sup>8</sup>. Ketvirtajame dešimtmetyje Vyriausybė apsisprendė investuoti į Kauną ir statyti valstybinės paskirties objektus, tačiau jų fasadų ir interjerų dekore galima pastebėti laikinumo aspektus ir jaunai valstybei itin aktualią teritorinio integralumo problemą: trijų didžiausių šalies miestų Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos herbai valstybinėje simbolikoje buvo vaizduojami



2. Kauno statybų bumą karikatūroje pavaizduotas kaip statybų „bacilos“, Vapsva, 1931, nr. 7

- 4 Plačiau žr. *Kaunas 1918–2015. Architektūros gidas*, sud. Julija Reklaitė, Vilnius: Architektūros fondas, Lapas, 2015.
- 5 Viktor Zinghaus, *Fuehrende Koepfe in den baltischen Staaten*, Kaunas/Leipzig/Wien: Ostverlag der Buchhandlung Pribačis, 1938, p. 67.
- 6 Iš senos rusų įgulos gūžtos išaugo moderniškasis miestas: labai įdomus svetimšalio architektoriaus žodis apie Kauno statybą, *Lietuvos aidas*, 1935 O6 24.
- 7 Andreas Fuelberth, Kaunas als provisorische Hauptstadt Litauens bis 1939 / Kaunas – laikinoji Lietuvos sostinė iki 1939 metų, *Lietuvių kultūros institutas (Hrsg.), Jahrestagung 2008 / Suvažiavimo darbai*, Lampertheim, 2009, p. 89–110.
- 8 Egidijus Aleksandravičius, Modernizmo link arba prie šiuolaikinio Kauno meninės kultūros lopšio (1918–1940 metai): recenzija, *Kauno istorijos metraštis*, 2002, t. 3, p. 352–353.



drauge kaip siekiamybė, nes realybėje per 1918–1940 m. laikotarpį nebuvo tokio tarpsnio, kad vienu metu visi šie trys didmiesčiai priklausytų Lietuvai. Kol valstybė delsė, Kauną statė naujieji kauniečiai – kaimiškų šaknų inteligentija, verslininkai ir valdininkija, prisiėmusi tautos sukūrimo uždavinį. 1939 m. Lietuvos Respublika atgavo istorinę sostinę Vilnių, tačiau per dvidešimt metų kolektyvinėje sąmonėje Kaunas jau buvo įsitvirtinęs kaip tikra, o ne laikina sostinė.

**TAUTINĖ MODERNYBĖ IR TAUTINIS STILIUS.** Nors naujosios valstybės modernizmą priėmė kaip nacionalinės architektūros pagrindą<sup>9</sup>, kilo dilema, kaip suderinti modernumą su savitumo siekiu. Nacionalinių stilių, paremtų liaudies menu ar istorinėmis referencijomis, sukūrimas tapo svarbia užduotimi siekiant suderinti modernistines aspiracijas su tautinių valstybių ideologija.

Istorinė Lietuvos praeitis darė stiprią įtaką modernios valstybės kūrimui<sup>10</sup>. Lietuvos Respublikoje buvo pabrėžiama, kad 1918 m. Lietuva ne sukūrė, o atkūrė savo valstybingumą, – nurodant į viduramžiais klestėjusią Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, kurios Europos žemėlapyje kartu su Lenkijos Karalyste neliko 1795 metais. Senosios Lietuvos žemės, įtrauktos į Rusijos imperijos sudėtį, per šimtmetį patyrė didelių pokyčių ir 1918 m. atkurta Lietuvos Respublika faktiškai buvo nauja valstybė su daug mažesne teritorija, iš daugiakalbės bei daugiakultūrės valstybės pasirinkusi tautinės valstybės kelią. Tad visą Pirmosios Respublikos gyvavimo laikotarpį (1918–1940) tautinė tapatybė buvo konstruojama ne tik orientuojantis į ateities modernybę, bet ir remiantis tarpusavyje prieštaraujančiomis idėjomis – aristokratinės viduramžių valstybės didybe ir etninės kaimo kultūros palikimu.

Tradicija ir naujosios buržuazijos prioritetai Kaune nustelbė avangardinius socialinius ir architektūrinius eksperimentus, čia nesusiformavo radikalaus modernizmo centras, o modernioji architektūra rado tarpinį kelią tarp modernizmo ir klasikinių tradicijų. Internacionalinio stiliaus architektūrą tautinio stiliaus apologetai kritikavo kaip negalinčią išreikšti tautos dvasios, todėl Kaune ilgainiui plito *art deco* stilius, kuris buvo pakankamai modernus ir kartu palankus stilizacijai, tai ypač pasireiškė tautinio stiliaus interjeruose.

Kaune, kaip ir daugelyje tarpukario Europos šalių, pasireiškė autoritariams režimams būdingas nepasitikėjimas funkcionalizmu, konstruktyvizmu ir kitais praeitį atmeti raginančiais -izmais. Tai veikė ir viešąją nuomonę,

<sup>9</sup> David Crowley, National Modernisms, *Modernism: Designing a New World*, London: Victoria and Albert Museum, p. 343 (341–360).

<sup>10</sup> Giedrė Jankevičiūtė, *Dailė ir valstybė: dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940*, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2003; Steven Mansbach, Modernist Architecture and Nationalist Aspiration in the Baltic: Two Case Studies, *Journal of the Society of Architectural Historians [JSAH]*, vol. 65, no. 1, March 2006, p. 92–111; Steven Mansbach, Modernism and Nationalist Architecture in the First Lithuanian Republic, *Neue Staaten – neue Bilder? Visuelle Kultur im Dienst staatlicher Selbstdarstellung in Zentral- und Osteuropa seit 1918*, Arnold Bartetzky, Marina Dmitrieva, and Stefan Troebst, eds., Cologne: Böhlau Verlag, 2005, p. 47–55.

atitinkamai – architektūros stilių. Lietuvoje politikai į architektūrą pernelyg nesikišo, tačiau 1937 m. valstybės prezidentas Antanas Smetona, Lietuvių tautininkų sąjungos atstovas, viešai suabejojo: „Ar ne per daug įsigali vadinamasis modernizmas, mūsų inžinierių imamas iš Italijos ir kitų vakarų kraštų? O jų gėrimės ir didžiuojamės turį savo lietuviškų trobų, kryžių ir koplytėlių palikimo. Kodėl architektai nekuria lietuviškai? Kad tik nenutautintume Lietuvos, besiekdami ją moderninti.“<sup>11</sup>

Tik ketvirtajame dešimtmetyje jaunų, užsienyje išsilavinusių architektų pastangomis pradėta suvokti, kad nacionalinis stilius yra tai, kas kuriama čia ir dabar. Tokie modernybės inspiruoti, tačiau tradiciškumu persmelkti miestokūros procesai suformavo unikalius bruožus, leidžiančius pristatyti Kauną kaip savitą regionalizmo architektūros pavyzdį<sup>12</sup>.

**SPONTANIŠKA IR NEBAIGTA MODERNYBĖ.** Kaunas, galima sakyti, statėsi spontaniškai, be patvirtinto plano. Ir tai nebuvo išskirtinis reiškinys tarpukario Vidurio ir Rytų Europoje. Naujasis Kaunas augo ant dar 19 a. suformuoto taisyklingo stačiakampio plano, perstatant carinio laikotarpio dviaukščius, griauinant vienaukščius medinukus ir stiebiantis aukštyn. Buvo planuojamos atskiros naujos aikštės, parkai, sporto kompleksas, pagal miesto-sodo idėjas statomi gyvenamieji kvartalai, tačiau Kaune nesusiformavo vientisas modernistinis kraštovaizdis. Čia nerasime modernistinio funkcinio zonavimo ar socialines transformacijas įkūnijančių modernių darbininkų gyvenamųjų rajonų, tačiau čia buvo harmoningai sugyvenama su gamtine aplinka, palikta daug žalumos. Kaip pastebėjo architektūros tyrėjas Vaidas Petrulis, miesto modernėjimas buvo susijęs ne su sąmoningu modernistiniu planu, bet su spontaniška, laikinumo statuso ir vietos poreikių nulemta funkcinė modernizacija: švaros, higienos, socialinės ir inžinerinės infrastruktūros diegimu, gyvenamųjų namų statyba<sup>13</sup>.

Toks Kaunas ir liko 1939-aisiais, kai teko skubiai apsispręsti, ar jau kelti savo verslus ir statybas į Vilnių. Kaune liko nebaigti urbanistiniai projektai, nepastatyta nauja rotušė, Operos teatras, Prezidento ir Valstybės rūmai, liko tuščios vietos tarp namų pagrindinėje miesto alėjoje ir tarp ištisų kvartalų. Kauno modernizacija tęsėsi sovietmečiu, tačiau jau ne kaip sostinės, o kaip stambaus pramonės centro.

<sup>11</sup> J. E., Lietuvos Respublikos prezidentas rašo, *Technika ir ūkis*, 1937, nr. 2, p. 1.

<sup>12</sup> Vaidas Petrulis, Architectural Ideas in Post-World war I Lithuania: Between “National style” and the Modern Movement, *Centropa*, vol. XIV, no. 2 (May 2014), p. 209–217.

<sup>13</sup> Plačiau žr. Rasa Bertašiūtė, Vilma Karvelytė-Balbierienė, Arvydas Pakštalis, Vaidas Petrulis, Kastytis Rudokas, *Lietuvos tarpukario architektūrinis palikimas: materialumo ir nematerialumo dermė*, sud. Vaidas Petrulis, Kaunas: Technologija, 2015.

3. Vytauto prospektas su Kauno apskrities savivaldybės ir Žemės ūkio rūmų pastatais, 1937, LCVA

4. K. Donelaičio gatvė su Žemės banko pastatu, apie 1935, Sauliaus Kulakausko kolekcija

**MIGRUOJANTI IR DAUGIALYPĖ MODERNYBĖ.** Tarpukario Kauną projektavusius apie 400 specialistų galima būtų pavadinti galinga kolektyvine jėga, tačiau tai buvo labai skirtingų kartų, patirčių ir skirtingose šalyse išsilavinę architektai, statybos inžinieriai ir technikai. Kauną kūrė migruojantys modernistai, nes 1918 m. Kaune beveik nebuvo vietinių architektų, o Lietuvoje nebuvo nė vienos architektūros mokyklos (po 1832 m. caro valdžios uždaryto Vilniaus universiteto). Trečiajame dešimtmetyje į Kauną važiavo lietuvių kilmės architektai, išsilavinę Rusijos universitetuose, o iš Kauno studijuoti architektūros Berlyne, Romoje, Briuselyje, Paryžiuje ir kitur vyko jaunuoliai valstybės stipendininkai, vėliau parvežę naujasias tendencijas namo. 1922 m. Lietuvos universitete įsteigta architektūros mokykla ketvirtajame dešimtmetyje jau formavo savitas, Vakarų modernizmo paveiktas tendencijas. Kaune vyravo tradiciniai statybos būdai ir vietinės medžiagos: medis, plytų mūras, granitinis tinkas, šlaitiniai stogai. Visa tai 1930-aisiais išaugo į savitą Kauno stilių, tarptautiniame kontekste leidžiantį kalbėti apie modernizmo decentralizacijos bei regionalizmo apraiškas.

**ATGIMUSI MODERNYBĖ.** Po sovietinės okupacijos ir Antrojo pasaulinio karo Kaunas prarado sostinės statusą. Jis buvo vystomas kaip stambus pramonės centras, tačiau modernistinė miesto architektūra ir miesto branduolys liko gyvas ir nepajudinamas nepriklausomos valstybės liudijimas. Tarpukario architektūros palikimas transformavosi į tarpukario Kauno legendą, kurią palaikė kokybiški, simbolinės prasmės nepraradę pastatai. Jie liudijo kitokią kultūrą ir gyvenimo būdą nei prievarta diegta sovietizacija ir palaikė kultūrinę miestiečių tapatybę.

Nors didelė dalis architektų modernistų emigravo, Kaune liko pakankamai specialistų, o svarbiausia – architektūros mokykla, net ir sovietmečiu išlaikiusi ryšį su tarpukario karta bei įkvėpusi Kaune studijavusius ir dirbusius architektus. Tarpukario modernizmo materija ir forma tapo prielaida septintajame dešimtmetyje atsirasti naujai gerai modernizmo architektūrai ir urbanistiniam planavimui. Pokariu sovietų pasmerkta kaip buržuazinė ir formalistinė, Kauno modernizmo architektūra po truputį išsikovojo pripažinimą vėlyvuju sovietmečiu. Nelaisvė ugdė patriotinius stereotipus ir skatino romantizuoti tarpukario laikotarpį, o 1990 m. atgavus Lietuvos nepriklausomybę, simbolių tarpukario pastatų restauravimas tapo svarbiu atgimimo ženklu.

Šiuolaikiniame Kaune tarpukario architektūros palikimas atrastas „iš naujo“. Su šūkiu Con(temporary) Capital (šiuo(laikinoji) sostinė) kauniečiai imasi gaivinti atmintį apie Kauno modernizmo architektūrą ekskursijomis, pasakojimais, renginiais, pastatų restauravimo programomis. Tarpukario palikimas tapo optimistiniu atgimstančio Kauno tapatybės formavimo pagrindu.



3.



4.



# KELIONĖ Į KAUNĄ

Giedrė Jankevičiūtė

„Kai pirmą kartą čia atvažiavau 1923 metais, vos iškėlęs koją į Virbalio stoties peroną, suvokiau, kad jau nesu vokiškos kultūros ir tvarkos šalyje. Tačiau dabar, praėjus aštuoneriems metams nuo pirmosios kelionės, matau, kad pasikeitė beveik viskas“<sup>1</sup>, – rašė italų žurnalistas Giuseppe Salvatori 1931 metais. Pasak jo, „per keletą metų senasis Kaunas baigia nusimesti čigonišką didelės Rusijos gyvenvietės rūbą tam, kad būtų panašus į vakarietišką, šiek tiek amerikietišką miestą“<sup>2</sup>.

Salvatori matė Kauną kaip čia pat, visų akyse, iš carinės imperijos pakraščio miesto išsilukštėnusią mažą modernią naujosios Europos sostinę, kurios augimą, prasidėjusį vėlyvaisiais viduramžiais, 18 a. pabaigoje daugiau kaip šimtui metų sustabdė rusų okupacija. Kita vertus, jis žvelgė truputį ir savo bičiulių lietuvių akimis, drauge su jais tikėjo Lietuvos kaime išlikus gyvybingą kuriamąją dvasią, prasiveržusią po Pirmojo pasaulinio karo ir per trumpą laiką caro valdininkų nuniokotą Kauną pavertusią jaunos valstybės sostine. Toks romantiškas Kauno įvaizdis buvo siūlomas ir saviems, ir svetimiams, tačiau Lietuvos kaimo ir mažų miestelių gyventojus šis miestas pirmiausia traukė kitokio gyvenimo galimybe: vieni ieškojo darbo, kiti karjeros, tretį žinių. Čia vyko ir pelningomis investicijomis tėvų šalyje susigundę JAV lietuviai, nusėdo vienas kitas rusų intelektualas ar menininkas, pabėgęs nuo bolševikų ir nenorėjęs pernelyg nutolti nuo prarastos tėvynės.

Tačiau įsimintinų įspūdžių ištroškusiems keliautojams Kaunas nelabai ką turėjo pasiūlyti. Specialiai į Kauną be atskiro kvietimo atvykdavo mažai svetimšalių. Čia trumpam sustodavo arba važiavusieji į komunistinę Rusiją, arba, kaip Georges’as Simenonas<sup>3</sup>, susigundžiusieji apžiūrėti intriguojantį tarpvalstybinių teritorinių nesutarimų vaisių – Lietuvos ir Lenkijos sieną, arba tiesiog panūdusieji pamatyti naująsias Baltijos šalis. Visi, kaip Salvatori 1923 m., pasijusdavo liminalinėje zonoje – lyg ir Europoje, bet jau nebe visai. Kauno senamiestis buvo panašus į vokiškus miestus, tačiau pirmiausia visiems akis badė caro imperijos palikimas – Naujamiesčio centre dunksantis masyvus stačiatikių soboras ir neasfaltuotos gatvės.

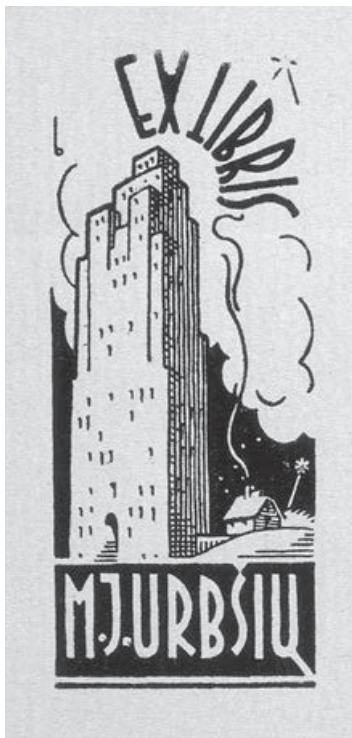
Lankytinų vietų sąrašą pradėjo formuoti vietiniai atvykėliai – juos į Kauną sutraukdavo ant Vytauto kalno vykusios žemės ūkio ir pramonės parodos bei įvairios iškilmės P. Vileišio aikštėje. Pasiekę laikinąją sostinę, Lietuvos provincijos gyventojai stengdavosi pereiti Laisvės alėją, pasėdėti ant suoliuko Miesto

**KAIRĖJE:** Vytauto Augustino reprezentacinė fotografija, Kauno senamiesčio panoramą pateikianti kaip foną etniniams katalikiško maldingumo ženklams – mediniams kryžiams. Viename vaizde sudalyti du svarbiausi naujosios Lietuvos piliečio tapatybės dėmenys: miesto ir kaimo istorinio paveldo vertybės. Vaizdas taip aiškiai artikuliuotas ir tikslus, kad net kyla įtarimas, ar tai nėra fotomontažas, LNM

1 Giuseppe Salvatori, *I lituani di ieri e di oggi*, Bologna: Cappelli, 1932; cit. pagal vertimą: Giuseppe Salvatori, *Lietuva vakar ir šiandien*, Vilnius: Mintis, 1992, p. 16–17.

2 *Ibid.*, p. 31.

3 Valentinas Gustainis, *Nuo Griškabūdžio iki Paryžiaus*, Kaunas: Spindulys, 1991, p. 54–55.



1.

sode, skubėdavo apsilankyti Karo muziejuje ir sodelyje su Nepriklausomybės paminklais, apžiūrėti senamiesčio bažnyčias, pamatyti vietą, kurioje Neris susilieja su Nemunu. Miestui augant, daugėjo tikrų ekskursantų. Pažintines keliones į laikinąją sostinę rengė kariuomenė ir mokykla, aktyviai į šią veiklą įsijungė skautai. Karių ir mokinių keliai jau vesdavo ir į Ažuolų kalną, kur nuo 1925 m. veikė M. K. Čiurlionio dailės galerija – pirmasis šalies dailės muziejus. 1929 m., siekiant skatinti vietos turizmą, įsikūrė Lietuvos turizmo draugija; tiesa, reali jos veikla išryškėjo tik apie 1935 m., kai ši organizacija buvo priimta į tarptautinę turizmo sąjungą. Turizmo propagandos vajú lydėjo visoje šalyje pradėtas kurti kelionių biurų tinklas.

1937 m. Paryžiaus tarptautinėje parodoje Lietuva prisistatė kaip užsienio turistams atvira šalis; spalvoti plakatai ir reklaminiai lankstukai įvairiomis kalbomis kvietė atvykti į Lietuvą ir apžiūrėti gamtos grožybes bei senovės paminklus. 1938 m. išleisto pirmojo lietuviško *Vadovo po Lietuvą* įžangoje jo autoriai Pranas Barkauskas ir Aleksandras Vabalas paskelbė: „Šiais laikais, galima sakyti, keliauja visas pasaulis. Šiandien mechanizuoto gyvenimo laikai – auto, traukiniai, lėktuvai, radijas, telefonai – verčia žmogų, lyg ir mechanizmo dalelę nepaprastai greitai judėti“<sup>4</sup>, tikindami, kad turizmas – ne tik pramoga, bet kiekvienam kultūringam žmogui būtinas laisvalaikio užsiėmimas.

Jų optimizmas, žinoma, dvelkė retorika: pasiekti Kauną nebuvo paprasta, nors traukiniai, pasak to paties kelionių vadovo, čionai vežė net iš trijų pusių: „1) nuo Kybartų (iš Vokietijos ir kt. Vidurio ir Vakarų Europos šalių) ir Alytaus; 2) nuo Klaipėdos, Mažeikių, Rygos (iš Latvijos ir SSRS) ir Daugpilio (Latvija) per Radviliškį ir 3) nuo Vievio (Vilniaus) per Kaišiadoris“<sup>5</sup>. Vis dėlto būtent traukinys buvo ir liko patogiausia bei populiariausia susisiekimo priemonė; kelionę lėktuvu retas galėjo sau leisti, nes ir bilietai buvo brangūs, ir skrydžių kryptių buvo nedaug, nors bendros SSRS ir Vokietijos aviakompanijos „Deruluft“ lėktuvai iš Kauno oro uosto pradėjo kilti dar 1922 metais. Tik nuo 1937 m. prisidėjo „Lufthansos“, o nuo 1938 m. – Lenkijos kompanijos LOT ir Lietuvos avialinijų skrydžiai. Pastarieji sujungė Kauną su Palanga, bet šiuo maršrutu skraidė tik vasarą. Dar viena keliautojų patogumui skirta ketvirtojo dešimtmečio naujovė – informacijos biuras Kauno geležinkelio stotyje. Pačiame mieste keliautojams informacines paslaugas teikė Lietuvos turizmo draugija (Laisvės al. 14a) ir Automobilių klubas (S. Daukanto g. 9).

Minėtasis *Vadovas po Lietuvą* rekomendavo pradėti pasivaikščiojimą nuo Laisvės alėjos pradžios; pirmasis vadove aprašytas pastatas – Kauno apskrities savivaldybės rūmai Laisvės alėjos ir Vytauto prospekto sankryžoje. Toliau atvykėliams siūlyta apeiti katalikų ir nekatalikų šventoves, botanikos sodą bei visus svarbesnius naujuosius laikinosios sostinės pastatus: Vytauto Didžiojo muziejų,

4 Pranas Barkauskas, Aleksandras Vabalas, *Vadovas po Lietuvą*, Kaunas: Lietuvos turizmo draugijos leidinys, 1938, p. 5.

5 *Ibid.*, p. 18.



2.

Centrinį paštą ir automatinę telefonų stotį, Lietuvos banką, „Pienocentrą“, Seimą, „Pažangos“ rūmus, Aukštesniąją technikos mokyklą, Prekybos, pramonės ir amatų rūmus. Kitaip sakant, naujuoju Kaunu didžiutasi, jis suvoktas kaip miesto ir jo gyventojų tapatybės dalis. Kauno modernumas įsiminė ne vienam atvykėliui.

Meno mokyklos ir Valstybės teatro kvietimu dirbti į Kauną atvažiavęs tarptautiniu mastu žinomas rusų dailininkas Mstislavas Dobužinskis džiaugėsi, kad Kaunas „virsta švairiu, „modernišku“ miestu, įgauna tarptautinę išvaizdą“, nors ji, Dobužinskio manymu, galėtų būti „charakteringesnė“<sup>6</sup>. Estų teatralas, meno kritikas ir Rygos politechnikos instituto auklėtinis Hanno Kompusas pastebėjo spartų Kauno modernėjimą, lyginant su kitais buvusiais Rusijos imperijos Šiaurės vakarų krašto miestais. „Prieš keletą metų atrodė, – rašė jis, – kad lietuvis buvo tvirtai įsitikinęs, jog reprezentacinių rūmų stiliui tinka tik Graikijos ir Romos klasicizmas. Iš tų laikų – Lietuvos bankas ir teisingumo ministerija. [...] Bet staiga įvyko didelis pasikeitimas: įsiviešpatavo moderniškasis funkcionalizmas tiek privatėje, tiek valstybinėje statyboje.“<sup>7</sup> Tiesa, Kompusas prikišo naujajai Kauno architektūrai originalumo stoką.

Pačioje Lietuvoje taip pat netrūko balsų, jog „kalbėti apie Kauno stilių ir skonį dar per anksti“, nors kai kurie pastatai, pavyzdžiui, Prekybos, pramonės ir amatų rūmai ar Vytauto Didžiojo muziejus, „visai neblogai nusisekė“<sup>8</sup>. Tokių „neblogai nusisekusių“ Kauno pastatų rinkinys, kuriuo didžiutasi ir savo tarpe, ir prieš kitus, gana sparčiai augo. Naujųjų modernizmo ikonų nuotraukas

1. Dailininko Gerardo Bagdonavičiaus sukurtas Marijos ir Juozo Urbšų ekslibrisas iliustruoja tarpukario Lietuvos gyvenimą paženklusią seno ir naujo kovą, kuri šiuo atveju išreiškiama sugretinus medinę kaimišką pirklę ir amerikinį dangoraižį, LNM

2. Lietuvos turizmo draugijos autobusas laukia ekskursantų priešais kelionių biurą Laisvės al., LNM, Algimanto Miškinio kolekcija

6 Mstislavas Dobužinskis, Be reikalo naikinama, *Lietuvos aidas*, 1933 07 26.

7 Iš senos rusų įgulos gūžtos išaugo moderniškasis miestas: labai įdomus svetimšalio architektoriaus žodis apie Kauno statybą, *Lietuvos aidas*, 1935 06 24.

8 Ignas Šeinius, Vilniaus dvasia ir stilius, *Lietuvos aidas*, 1939 11 11.



3. Suvenyrinis atvirukų rinkinys *leporello* su modernaus turistinio simboliniu bagažu – Kauno Naujamiesčio vaizdų „armonikėle“ – ideologiškai oponavo romantiniams senovės aukštiniams, tačiau, sprendžiant iš keliautojo tipo, pirmiausia orientavosi į jaunus žmones, LNM

4. Susisiekimo ministerijos užsakymu sukurtame turistiniame plakate, reklamuojančiame Kauną, dailininkas Mstislavas Dobužinskis pritaikė tokią pačią vizualinės simbolikos kūrimo strategiją kaip ir fotografas Vytautas Augustinas: tradiciniai kaimo kryžiai senamiesčio panoramos fone. Manyta, kad senasis paveldas labiau sudomins užsienio turistus nei modernus miestas, primenantis bet kurią kitą tuometinės Europos sostinę. Plakatas eksponuotas 1937 m. Paryžiaus tarptautinėje parodoje kartu su kitais į Lietuvą kviečiančiais turizmo plakatais, ČDM

spausdino laikraščiai ir žurnalai, atvirukai su garsiausių pastatų nuotraukomis buvo siunčiami šalies atstovybėms užsienyje kaip reklaminė medžiaga. Komplekto sudėtis kaskart truputį skyrėsi, bet branduolį visada sudarė *Vadove po Lietuvą* minėti pastatai. Į kompaktišką armonikėlę susilankstančioje Kauno vaizdo atmintinėje, kuri tilpo į berniuko iš atviruko *leporello* lagaminėlį (žr. iliustraciją), randame Vytauto Didžiojo muziejų, paštą, „Pienocentrą“, Valstybės teatrą, restoraną „Metropolis“, keletą Naujamiesčio ir senamiesčio panoramų. Kitaip sakant, visa, kas patvirtino autoritetingą *Frankfurter Zeitung* žurnalisto nuomonę: „Baltijos sričiai po karo buvo daromas priekaištas, kad čia prasideda rytai. Tuose kraštuose buvo daromos visos pastangos nusikratyti rytų požymiais. Pažvelgus į Kauno miestą, esą, galima matyti, kad per paskutinius 20 metų norėta pakeisti rytų gyvenimo formą. Dėl to Kaunas buvęs pavadintas prieštarinamumu miestu. Pažvelgus į jo modernias statybas, galima pasakyti, kad rytų požymis likviduojamas. Rytų požymių likvidacija apimanti platesnes sritis, ne tik statybą. Baltijos valstybės buvo laikomos sritimi, už kurios prasidedanti Azija. Ta nuomonė buvusi klaidinga.“<sup>9</sup>

Šiandieną kelionė į Kauną mus veda tais pačiais keliais, kuriais vedė *leporello* berniukas ir kuriais vaikščiojo Salvatori, Dobužinskis, Kompasas bei anoniminis *Frankfurter Zeitung* korespondentas. Štai britų žurnalistas Owenas Hatherley, turėdamas architektūros formoms ir reikšmėms jautrią akį, tarpukario modernizmo miestą nesunkiai prišliejo prie tarptautinio modernizmo kanono. „Kaune vyrauja architektūra, kurią naciai vadino „žydiška“, – plokšti stogai, lygūs paviršiai, ekonomiškumas ir modernumas. Ši architektūra nepriima papratinės kaimo diktatūros“<sup>10</sup>, – rašė jis 2017 m. kovą apsilankęs Kaune. Hatherley’io manymu, Kaunas puikiai pritampa prie visuotinio modernizmo kanono, kartu jo architektūroje netrūksta savitų bruožų. Norėdamas juos išryškinti, pasirinko Centrinio pašto rūmus, kuriuos ir amžininkai mėgo pateikti kaip vieną sėkmingiausių tarptautinio modernizmo sulietuvinimo pavyzdžių. „Iš tolo šie pastatai primena Veimaro [respublikos laikų, – vert. past.] Berlyną, pavyzdžiui, Centrinis paštas su savo lenktais kampais ir stiklais yra dekoruotas subtiliais, Lietuvos etninio meno įkvėptais ornamentiniais reljefais ir interjerais“<sup>11</sup>, – teigė britų kritikas.

Hatherley’io straipsnyje pasakota apie Prisikėlimo bažnyčios istorijos peripetijas: tapimą sovietų karinės pramonės įmone, pačioje nepriklausomybės aušroje pradėtą rekonstrukciją ir pirminio sumanymo įgyvendinimą, gamyklą perstačius į šventovę. Galėtume pratęsti: ši istorija – pats tikriausias įrodymas, kad tarpukario Kaunas spėjo tapti vakarietišku miestu; gyventojai tai puikiai suvokė

<sup>9</sup> *Frankfurter Zeitung* apie Kauną, XX amžius, 1940 01 10.

<sup>10</sup> Owen Hatherley, Letter from Kaunas: Lithuania’s interwar capital steps into the 21st century, *The Calvert Journal. A guide to the New East*, internetinė prieiga: [www.calvertjournal.com/articles/show/7941/letter-from-kaunas-lithuanias-interwar-capital](http://www.calvertjournal.com/articles/show/7941/letter-from-kaunas-lithuanias-interwar-capital), publikuota 2017 03 20.

<sup>11</sup> *Ibid.*



3.



4.

ir jautė, todėl Kauno tarpukario architektūra padėjo kauniečiams pusę šimtmečio atremti kitokios ideologijos ir jos padiktuotos kultūros invaziją bei apribojimus. Tai architektūra, kūrusi ir tebekurianti čia gyvenančių žmonių tapatybę; Kauno tarpukario pastatai – ne vien tūriai, medžiagos, formos ir detalės, – tai apčiuopiamą formą įgijusi vietos dvasia. Norint ją pajusti, reikia išsiruošti kelionėn į Kauną.



# TARPUKARIO ARCHITEKTŪRINIS PALIKIMAS IR MIESTO TAPATYBĖ

Vaidas Petrulis

Praeityje tapatinta su progresu bei šiuolaikiškumu, 20 a. pirmosios pusės architektūra išgyvena prieštarinę transformacijų periodą. Stilistinės bei techninės inovacijos, bylojusios apie kaitą, tempą ir dinamiškumą, prarado pirminę funkciją ir palaipsniui tapo istoriniu reliktu. Tačiau, skirtingai nuo senesnių epochų, naujasis paveldas apima sunkiai aprėpiamą plejadą potencialiai vertingų fizinių elementų bei įvykių. Tad visų autentiškų praeities liudijimų išsaugojimas tampa sunkiai įveikiama užduotimi. Siekiant įprasminėti ir aktualizuoti 20 a. palikimą, tenka ieškoti netradicinių strategijų, saugojimą interpretuojančių kaip aktyvų dialogą su praeitimi, pagrįstą pažinimu ir pripažinimu. Kaune šį procesą galima suvokti kaip ilgalaikį miesto tapatybės kūrimą, kuriame moderniosios sostinės palikimas, įgydamas įvairius vaidmenis, išlieka dėmesio centre.

Ankstyvuojau sovietmečiu „socialistinio realizmo“ ideologija nepajėgė transformuoti susiklosčiusios Kauno architektūrinės tradicijos. Individualioje gyvenamojoje statyboje daugiau negu dešimtmetį buvo tęsiamos prieškarinio architektūrai būdingos modernizmo formos. Reprezentacinėse gatvėse atsirado netgi tiesmukų tarpukario pastatų kopijų, urbanistinį audinį vystant ketvirtojo dešimtmečio dvasia. Į Lietuvą atkeliavus amžiaus vidurio modernizmo tendencijoms, tarpukario palikimas apmąstomas ne tik kaip kūrybinio mentaliteto dalis, tačiau ir kaip įkvėpimo šaltinis naujojo miesto centro vystymui. Šiuos procesus galima vertinti kaip nuoseklią raidą, kurioje paveldas reflektuojamas ne kaip statiškas paminklas, bet kaip dinamiškas, naująją architektūrą įkvepiantis vietos charakterio elementas.

Paveldosauginis tarpukario palikimo įprasminimas taip pat turi gana galias tradicijas. Kai kurie reprezentaciniai, išskirtinės kokybės objektai<sup>1</sup> bei atskiri gyvenamieji namai<sup>2</sup> vietinės reikšmės architektūros paminklais buvo pripažinti dar 1972 m. Iš 69 mieste saugomų respublikinės ir vietinės reikšmės paminklų 15 buvo tarpukario statiniai. Tai daugiau nei 20 proc. pripažintų architektūros vertybių. Net jei atranka neturėjo akivaizdžių kriterijų ir kompleksiško, oficialus pripažinimas įrodo, kad kauniečiai pastatus vertino ne tik kaip įkvėpimo šaltinį, tačiau ir kaip oficialią kultūrinės atminties dalį. Ji nenustojo svarbos netgi sudėtingomis sovietinio režimo sąlygomis, kai vadinamąjį „buržuazinį

**KAIRĖJE:** Sparčiai diegiamas vandentiekis ir kanalizacija, naujos gatvių dangos, elektrifikacija tarpukario Kaune tapo nenuginčijamu miesto modernėjimo ženklu. Vytauto prospektą laistantis berniukas iliustruoja, kaip per dešimtmetį patobulėjo Kauno inžinerinė infrastruktūra, 1930, LCVA

- 1 Vytauto Didžiojo muziejus, Centrinio pašto rūmai, Prekybos, pramonės ir amatų rūmai, Valstybinio banko rūmai, buv. Žemės ūkio banko rūmai, Taupomųjų kasų rūmai, Kūno kultūros rūmai, Tyrimų laboratorija, mečetė, Šančių gimnazija.
- 2 Namai Maironio g. 13, Vytauto pr. 30, Perkūno al. 12, V. Mykoliaičio-Putino g. 11.



1.



2.

1, 2. Miesto dvasią kuria ne tik svarbūs visuomeninės reikšmės pastatai. Iki šių dienų išlikę keli tūkstančiai subtilaus mastelio, modernumo ir tradiciškumo gyvenamųjų namų liudija, kad Kaunas – tai miestas, kuriame patogu gyventi. 20 a. 4 deš. pastatyti gyvenamieji namai Vaižganto g. 20 ir K. Donelaičio g. 26, Stasio Lukošiaus nuotr., 1956, KTU ASI, ČDM

3, 4, 6. Krašto apsaugos ministerijos Tyrimų laboratorija, archit. Vytautas Landsbergis-Zemkalis, 1933, nuotraukos ir eskizas, LLMA

5. Sovietmečiu Tyrimų laboratorija buvo perduota Kauno politechnikos instituto Chemijos fakultetui, o 1964 m. šalia pradėtas statyti naujas Kauno politechnikos instituto miestelis. Architektą Vytautą Dičių įkvėpė tarpukario Kauno modernizmo palikimas. KPI Chemijos fakultetas, 1970, Romualdo Požerskio nuotr., 1983

laikotarpi“ įvairiomis priemonėmis stengtasi sumenkinti. Toks pripažinimas rodo išskirtinę tarpukario architektūros reikšmę ne tik Kaunui, bet ir Lietuvai.

1990 m. atgavus nepriklausomybę, Kauno tarpukario architektūrinis sluoksnis sulaukė vis platesnio pripažinimo. Gausybė ekskursijų, populiarių straipsnių, parodų bei interneto svetainių pradėjo kurti naują, šiuolaikinį miesto pasakojimą. Fenomenas pradėtas reflektuoti ir tarptautiniame kontekste. 2015 m. balandžio 15 d. Briuselyje „1919–1940 m. Kaunui“ buvo iškilmingai įteiktas Europos paveldo ženklas, bylojantis apie laikinosios sostinės fenomeno svarbą kuriant Europą. Tais pačiais metais suteiktas ir UNESCO dizaino miesto statusas. Tarpukario palikimas čia įvardytas kaip vienas iš pagrindinių kriterijų. Į laikotarpį atsigręžta ir rengiant Kauno paraišką 2022 m. Europos kultūros sostinės vardui laimėti. Vienoje iš programų – „Modernizmas ateičiai“ tarpukario artefaktai bus interpretuojami platesniame meniniame, socialiniame ir kultūriniame kontekste. Negana to, 2017 m. Kauno modernizmo architektūra įrašyta į UNESCO preliminarųjį sąrašą. Taigi akivaizdu, kad modernizmo palikimas sąmoningai prisiimamas kaip vienas iš kertinių miesto identiteto elementų, siekiama tapti vieta, liudijančia apie moderniąją 20 a. pirmosios pusės Europą. Taip konstruojama tvari, iš praeities į ateitį besitęsianti miesto tapatybės dalis.

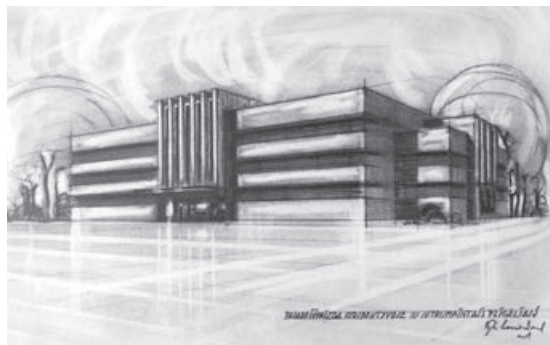
Šiandien priskaičiuojame daugiau nei 6000 statinių, iškilusių tarpukario metais. Dalis jų – reprezentacinių funkcijų, išskirtinės architektūrinės kokybės. Vytauto Didžiojo karo muziejus, Prisikėlimo bažnyčia, Karininkų ramovė, Lietuvos bankas ir kiti simboliniai pastatai iki šių dienų išliko dominantėmis ir formuoja urbanistinių orientyrų tinklą. Tačiau laikinąją sostinę primena ir kasdienėje aplinkoje įaugę atminties ženklai. Veikiantys Žaliakalnio bei Aleksoto funikulieriai, gyvenamieji namai, mokyklos, pramonės įmonės ir kiti objektai užpildo platų, įvairius interesus sujungiantį miesto audinį. Unikalią vietos dvasią kuria ne tik fasadai, bet ir išlikę originalūs smulkieji aplinkos elementai. Vaikščiodami miesto gatvėmis galime suskaičiuoti šimtus individualaus dizaino medinių modernizmo stilstikos durų. Interjerus puošia autentiški turėklai bei kiti elementai, todėl kalbant apie Kauną kaip miestą, kuriame modernizmas yra svarbi vietos dvasios dalis, svarbu suvokti, kad tai įvairiapusis reiškinys, betarpiškai susijęs ne tik su paminklais, bet ir su kasdiene rutina.

Tarpukaris prisimenamas ir vertinamas ne tik dėl istorinės reikšmės, bet ir dėl savitos estetikos. Tiesa, mėginant apibrėžti charakteringus stilistinius bruožus, tenka susidurti su plačiu inspiracijų lauku. Jau nepriklausomybės pradžioje naujosios architektūros idealas buvo „pigūs, tikslūs, higieniški ir ugnies nebijantys trobėsiai“<sup>3</sup>. Funkciniai modernizmo raktažodžiai ketvirtajame dešimtmetyje transformuojasi į visame pasaulyje atpažįstamą modernizmo estetiką: juostinius langus, plokščius stogus, geometrinių tūrių ir plokštumų sąskambius. Į Lietuvą grįžtantys architektūros mokyklų absolventai iš Italijos, Vokietijos, Prancūzijos ir kitų Europos šalių parsiveždavo ir kitiems kraštams būdingų

<sup>3</sup> Lietuvos atstatymo komisariato aplinkraštis, 1923, LCVA, f. 377, ap. 8, b. 4, l. 64.



3.



4.



5.



6.

sprendimų. Taigi, nors Kaunas buvo statomas neprarandant vilties susigrąžinti istorinę sostinę Vilnių, gyventojai optimistiškai kūrė šiuolaikinį, modernų, įvairiapės stilistinės raiškos miestą su kokybiškais bei patvariais pastatais.

Ilgaamžiškumo lūkestį galima įvardyti kaip vieną iš vietos dvasios elementų. Nors naujuose statiniuose neretai taikomos naujoviškos technologijos, tokios kaip gelžbetonis ar stiklas, modernizmui būdingi egzistencinio minimumo ir standartizacijos principai kauniečių architektūroje neprigijo. Čia dominuoja santūri užsienio patirčių adaptacija, paveikta tradicinių vertybių, kurių pagrindinis tikslas – kokybė ir reprezentatyvus charakteris. Taigi modernėjimo aspiracijas permelkia konservatyvioji mintis, o klasikiniai architektūros dėsniai neužmirštami net ir taikant pažangias technologijas. Pavyzdžiui, Landsbergis-Žemkalnis, projektuodamas Fiziško auklėjimo rūmus, 1932 m. rašo, kad čia siekė „sujungti vienam pastate du dalykus, dvi formas: klasiką, pirmąjį didį fiziškos kultūros pionierių (Graikija), su mūsų laikais“<sup>4</sup>. Toks modernių formų monumentalus klasikinis ritmas apibūdina ir daugelį kitų ketvirtojo dešimtmečio Kauno statinių.

<sup>4</sup> Vytautas Landsbergis, Fiziško auklėjimo rūmai, *Fiziškas auklėjimas*, 1931, nr. 2, p. 113.



7.

Kaunas įdomus tuo, kad optimistiškas to laikmečio žengimas su dinamišku moderniuoju pasauliu nesutrukdė tautinės tapatybės paieškų. Siekiant „lavinti gerą ir rimtą lietuvių sielą“<sup>5</sup> buvo pradėtos brėžti vadinamojo tautinio stiliaus gairės. Tad 20 a. pirmajai pusei būdingą konservatyviosios ir moderniosios architektūros disputą Lietuvoje neretai papildo liaudies tradicijas primenanti retorika. Nors mėginimai lietuviškos dvasios ieškoti profesionalioje mūrinėje statyboje nėra dominuojantis reiškinys, tačiau įvairūs, ne tik tautinio stiliaus papuošimai, kuriuos šiandien galima sieti su *art deco*, išlieka svarbia kaunietiškosios architektūros detale per visą nepriklausomybės laikotarpį. Netgi ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje jaunosios kartos architektas Feliksas Bielinskis buvo įsitikinęs, kad „ornamentas privalo savo forma aiškinti reikšmę ir paskyrimą viso pastato. Jis miniatiūroje turi išreikšti tai, ką pastatas reiškia visame didume.“<sup>6</sup>

Savitumo miestui suteikė ne tik išlikusių autentiškų istorinės erdvės elementų gausa, bet ir gamtinė situacija. Jei senamiestis vystėsi sąlyginai plokščioje Nemuno ir Neries santakoje, tai 20 a. pradžioje Kaunas projektuojamas ir šlaitų terasose, tokiu būdu į urbanistinę kompoziciją įtraukiant vertikaliąją dimensiją. Ne mažiau svarbu, kad miestas skendi žalumoje, kuri buvo sąmoningai suvokiama ir puoselėjama kaip reikšmingas aplinkos elementas. Urbanistinėje mintyje tai atliepia diskusijas apie miestą-sodą, kurį tarpukario spaudoje oficialieji asmenys neretai pristato kaip modernaus vystymosi pavyzdį bei kokybiškai naują žingsnį vaduojantis iš caro imperijos miestuose vyravusios netvarkos.

Charakterizuojant Kauno miesto erdvinę raidą tarp dviejų pasaulinių karų, savitu broožu galima įvardyti ir naujosios architektūros sambūvį su senuoju 19 a. carinio miesto palikimu. Sostinę iš Vilniaus paskubomis perkėlus į Kauną, iškilo poreikis formuoti naują, kitai funkcijai pritaikytą aplinką. Nepaisant didžiulio statybų bumo, didelė dalis miesto įstaigų bei gyventojų liko cariniuose pastatuose. Vėliau jie buvo rekonstruojami, plečiami, aukštinami. Tačiau išliko esminis principas – gyvenimas virė nuolat kintančio ir modernėjančio carinio miesto gatvėse. Nors 1923 m. buvo sudarytas urbanistinės raidos planas, tačiau didžioji statybų dalis vyko ne atskiruose, naujai statytuose kvartaluose, bet pastatus įterpiant į jau egzistuojantį užstatymą. Netgi naujai suprojektuotas Žaliakalnio rajonas ketvirtajame dešimtmetyje buvo užstatytas tik iš dalies ir vieningą charakterį įgijo ankstyvuoju sovietmečiu. Taip aplinkos modernizacija pasižymėjo ne griežtomis funkcinėmis zonomis ar dramatišku miesto pertvarkymu, bet nuoseklia miestovaizdžio raida su įvairialypiu užstatymu, kuriame charaktėringiausi sluoksniai ir įkvėpimo šaltiniai išlieka ketvirtojo dešimtmečio estetika. Tarpukario architektūra čia dominuoja ne tiek ir ne tik fiziškai, bet kaip svarbiausias miesto raidos vektorius ir esminė tapatybės dalis.

<sup>5</sup> Adolfas Kelermileris, Prakalba, *Statybos menas ir technika*, 1923, sąs. 2 (5), p. 4.

<sup>6</sup> Feliksas Bielinskis, *Architektūros esmė, Savivaldybė*, 1937, nr. 2, p. 62.



8.

Apibendrinant galima kelti prielaidą, kad Kauno erdvinis identitetas susiformavo ne per simbolius, jų griovimą ar kūrimą, bet per bendrą miesto modernėjimo procesą, naują visos erdvinės aplinkos kokybę. Kartu buvo išlaikytas tradicinis polinkis į dekorą, simetriją ir monumentalumą, – vietoje tarptautinėje modernizmo interpretacijoje įprastų švarių paviršių, asimetrijos bei dinamiškumo. Sovietmečiu tarpukario ženklai išliko svarbia miesto tapatybės dalimi. Vėlgi buvo svarbu ne tik išskirtiniai simboliai, bet ir kasdienės erdvės. Politiniai pokyčiai palietė tik svarbiausią vizualinę simboliką – sunaikinti paminklai, dalis politinių ženklų pastatų puošyboje. Tuo metu modernizmo architektūros persmelktas miestas tapo idėjine kūrybinės mąstysenos bei miesto identiteto ašimi. Šiandienos kontekste vėl grįžtama prie tarpukario palikimo ir miesto tapatybės sąsajų. Svarstant apie naujo ir seno sambūvį, susiduria konservatyvioji paveldosauga ir intensyvesnės urbanizacijos lūkestis. Žvelgiant į istorinę patirtį, ko gero, svarbiausiu tikslu turėtų tapti laikmečio pažangos ir vietos tradicijos sujungimas, modernizmo palikimą suvokiant kaip kūrybinę inspiraciją ateičiai. Taip sodrus tarpukario artefaktų sluoksnis išgyventų dar vieną transformaciją išlaikant kertinį principą – sąmoningą, o kartu ir intuityvią bei spon-tanišką miesto tapatybės sąsają su modernizmo palikimu.

**7.** Siekiant sukurti savitą „tautinio stiliaus“ formulę, profesionalioje architektūroje būta ir naivių liaudies meno imitacijų. „Tulpės“ kooperatyvo pastato dekoras – būdingas 3 deš. tautinio stiliaus paieškų pavyzdys, archit. Antanas Macijauskas, 1926, ČDM

**8.** Tarpukario Kaunas buvo statomas tradiciniais būdais ir iš tradicinių medžiagų: medžio, plytų mūro, granitinio tinko. Tačiau pravėrus visuomeninių pastatų duris matyti, kad naujos stiklo ir gelžbetonio konstrukcijos irgi drąsiai naudotos. Valstybės taupomųjų kasų (dab. Kauno miesto savivaldybė) pastato salės lubos, 1940, Vaido Petruolio nuotr., 2012





II SKYRIUS

## **VIZIJOS IR REALYBĖ**



# LIETUVOS NELAIMĖ, TAPUSI KAUNO LAIME: LAIKINOSIOS SOSTINĖS FENOMENAS

Vilma Akmenytė-Ruzgienė

Apie Kauną šiandien kalbėtume visai kitaip, jei šis miestas nebūtų tapęs laikinąja Lietuvos sostine. Sostine jis tapo dramatiškomis aplinkybėmis, kai jaunoms, dar nė vienu metų nesulaukusioms Lietuvos valstybės institucijoms teko skubiai kraustytis iš istorinės sostinės Vilniaus. Tikėta, kad šis persikėlimas bus laikinas, tačiau iš tiesų užtruko daugiau nei porą dešimtmečių.

Stebėtina, tačiau Kauno, kaip laikinosios sostinės, statusas nebuvo įtvirtintas jokiam anu meto Lietuvos valstybės teisės akte. Priešingai, Vilniaus – istorinės Lietuvos sostinės statusą pagrindė 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Aktas ir pagrindinis anu meto Lietuvos valstybės įstatymas – Konstitucija. Tiesa, pirmojoje nuolatinėje 1922 m. Lietuvos valstybės Konstitucijoje apie sostinę nekalbama, tačiau ją pakeitusiose vėlesnėse 1928 m. ir 1938 m. Konstitucijose jau įrašyta: „Lietuvos sostinė – Vilnius. Kitur ji gali būti perkelta laikinai tam tikru įstatymu.“<sup>1</sup> Kad ir kaip būtų, Kaunas tuo metu buvo vienintelė „laikinoji sostinė“ pasaulyje, ir šio statuso suteiktos galimybės Kaune buvo gerai išnaudotos. Taip Lietuvos nelaimė tapo Kauno laime. O praėjus dvidešimčiai metų Kauno miesto burmistras Antanas Merkys jau kvietė atvykti „pasižiūrėti to ilgaamžio, kartu ir visai jauno miesto“<sup>2</sup>.

Kokios simbolinės reikšmės keitė Kauno veidą? Kiek iš tiesų laikinumo buvo laikinojoje Lietuvos sostinėje? Lietuvos valstybė 1918 m. vasario 16 d. buvo atkurta Vilniuje, tačiau nepriklausomybę įtvirtinti teko Kaune. 1919 m. sausio pirmosiomis dienomis iš Vilniaus į Kauną persikėlė svarbiausios Lietuvos valstybės įstaigos, jų buvimas ir nulėmė miesto kaip sostinės statusą. Persikėlimas buvo skubus ir chaotiškas. Būrys Lietuvos piliečių atvyko į nedidelį provincijos miestą – buvusį Kauno gubernijos centrą. Daugelis atvykusiųjų neturėjo jokio asmeninio ryšio su Kaunu. Vyravo tikėjimas, kad Kaune neteks ilgai užsibūti. Tačiau dėl sudėtingos tarptautinės situacijos nebuvo lemta sugrįžti į Vilnių. Netrukus, 1919 m. balandžio 4 d., Kaune buvo išrinktas pirmasis Lietuvos valstybės Prezidentas. Situacija buvo sudėtinga, nes Kaune įsikūrusi Lietuvos Vyriausybė (Prezidentas, Ministrų kabinetas ir Lietuvos Valstybės Taryba) iki 1919 m. vasaros pabaigos net ir laikinojoje sostinėje realia valdžia turėjo dalytis su Vokietijos civiline administracija. Tik 1920 m. visuotiniuose demokratiniuose

#### ANKSTESNIAME PUSLAPYJE:

Veronikos Šleivytytės fotomontažas, 1936, KEM

**KAIRĖJE:** Dailininkė ir fotografė Veronika Šleivytytė (trečia iš kairės) su draugėmis prie statomo Vytauto Didžiojo muziejaus. Fone – baigtas statyti naujasis muziejus (dar nenutinkuotas), pirmame plane – Juozo Zikaro Laisvės skulptūra (1928), ant kurios postamento pakabintas Irenos Jackevičaitės-Petrailienės paveikslas „Pavergtoji Vilnija“ (1923). Už jos – senoji muziejaus bokštas (vėliau nugriautas), su užrašu „Be Vilniaus nenurimsim!“, 1933, KEM

1 1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija, žr.: Mindaugas Maksimaitis, *Lietuvos valstybės Konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*, Vilnius: Justitia, 2005, p. 349; 1938 m. Lietuvos Konstitucija, žr.: *ibid.*, p. 361.

2 Antanas Merkys, įvado žodis, *Kaunas: Europos miestų statyba ir tautų ūkis*, sud. Antanas Jokimas, Praha: Státní tiskárna v Praze, 1938, p. 6.

## APIE AUTORIUS

**DR. VILMA AKMENYTĖ-RUZGIENĖ**, istorikė. Tyrinėja 20 a. politinę, socialinę Lietuvos istoriją, Lietuvos valstybės institucijų raidą, pramonės istoriją.

**DR. NORBERTAS ČERNIAUSKAS**, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto dėstytojas. Tyrinėja 20 a. pirmosios pusės sociokultūrinę istoriją bei Lietuvos 1944–1953 m. partizanų karą.

**DR. MARIJA DRĖMAITĖ**, architektūros istorikė, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto docentė. Tyrinėja 20 a. architektūrą, modernizmą, pramonės paveldą. Monografijų „Progreso meteoras. Pramonės architektūra Lietuvoje, 1918–1940 m.“ (2016) ir „Baltic Modernism. Architecture and Housing in Soviet Lithuania“ (2017) autorė.

**DR. GIEDRĖ JANKEVIČIŪTĖ**, dailės istorikė ir parodų kuratorė, Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyriausioji mokslo darbuotoja, Vilniaus dailės akademijos profesorė. Tyrinėja 20 a. Lietuvos dailę, dizainą ir architektūrą. Kelių monografijų, tarp jų „Dailė ir valstybė. Meninis gyvenimas Lietuvoje 1918–1940 m.“ (2003) autorė.

**PAULIUS TAUTVYDAS LAURINAITIS**, Kauno technologijos universiteto Architektūros ir statybos instituto doktorantas. Tyrinėja 20 a. Lietuvos architektūros istoriją.

**ARVYDAS PAKŠTALIS**, istorikas. Tyrinėja 19 ir 20 a. miestų istoriją, ikonografiją. „80 metų kelyje: UAB „Kautra“ ir UAB „Kauno autobusai“ (2014), „Lietuvos tarpukario architektūrinis palikimas: materialumo ir nematerialumo dermė“ (2015), „Kauno priešgaisrinės apsaugos raida iki 1945 m.“ (2015), „Respublikinė Kauno ligoninė: 65 metai medicinos istorijos“ (2017), „Istorinis Kaunas. Vaizdų kaita“ (2017) ir kitų knygų bendraautoris.

**DR. VILTĖ MIGONYTĖ-PETRULIENĖ**, architektūros istorikė, Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakulteto lektorė, projekto „Kaunas – Europos kultūros sostinė 2022“ kuratorė. Tyrinėja 20 a. architektūros istoriją ir kurortologiją, modernią visuomenę, kultūros paveldą ir skaitmenizavimą.

**DR. VAIDAS PETRULIS**, architektūros istorikas, Kauno technologijos universiteto Architektūros ir statybos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas. Tyrinėja 20 a. architektūros istoriją, Kauno modernizmo paveldą. Skaitmeninio Lietuvos architektūros istorijos archyvo [www.autc.lt](http://www.autc.lt) iniciatorius. Monografių „Architektūra sovietinėje Lietuvoje“ (2012) ir „Lietuvos tarpukario architektūrinis palikimas: materialumo ir nematerialumo dermė“ (2015) bendraautoris.

# ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

- Acukas-Acus, Jonas 268  
Aleksandravičius, Šmerelis 60  
Andriūnas, Stasys 291  
Andriušis, Pulgis 45  
Antonovs, Sergejs 43, 144  
Asplund, Erik Gunnar 142  
Augustaitis, Jonas 59  
Augustinas, Vytautas 15, 23, 26, 73, 82,  
119, 132, 136, 167, 177, 182, 184, 187, 201,  
204, 215, 225, 259, 274  
Avižonis, Konstantinas 227
- Bagdonavičius, Gerardas 25, 110, 112, 114  
Barauskas, Alfonsas 59  
Barkauskas, Pranas 24  
Baronienė, Elena 262  
Barzda-Bradauskas, Juozas 105, 106,  
109, 120  
Basanavičius, Jonas 78, 86  
Baublys, M. 191  
Baulas, Karlas 243, 244  
Bernard, Joseph 244  
Bielinskis, Feliksas 32, 120, 145, 158,  
160, 164, 218, 231  
Blankenburgs, Indrikis 96  
Blochas, Mozė Izaokas 54  
Bode, Nikolai 43, 142, 145  
Boršteinas, Maksas 243  
Breimerienė, Ona 238  
Breimeris, Antanas 53, 238, 240  
Brunius, Klemensas 233  
Bučas, Bernardas 88, 112  
Būčys, Pranciškus 93  
Budreika, Eduardas 63  
Bukovskis, Stasys 294  
Bulavas, Jonas 137  
Bulota, Kęstutis 59, 227  
Buračas, Jonas 122, 124, 181  
Burba, Jonas Juozas 233, 234
- Cassan, Urbain 218  
Cenciperiai, Cilė ir Geršonas 291  
Chappey, Marcel 144  
Cvirka, Petras 280
- Čiurlionis, Mikalojus Konstantinas 73  
Čiurlys, Jurgis 54
- Dagys, Aleksandras Vytautas 116  
Dagys, Jokūbas 116  
Darius, Steponas 227  
Daugirdas, Juozas 260  
Davidavičius, Geršonas 274, 292  
Dėdelė, Povilas 233  
Deglavs, Viktors 282  
Dobužinskis, Mstislavas 25, 26, 82, 212  
Dobužinskis, Vsevolodas 238, 240, 244
- Dragašius, Juozas 162  
Dubauskas, Kazys 274  
Dubeneckienė-Kalpokiene, Olga 227  
Dubeneckis, Vladimiras 18, 41, 51, 54,  
56, 57, 67, 73, 75–79, 86, 94, 106, 195,  
198, 208, 209, 227, 237, 238, 260, 272  
Dudėnas, Kazimieras 250  
Dukstulskaitė, Nadežda 237  
Dušauskas-Duž, Klaudijus 51, 136, 237,  
238  
Dušnickis, Nachmanas 124
- Elkesas, Chonelis 216  
Elsbergas, Bronius 60, 62, 183, 209,  
210, 250, 259, 262, 266, 268, 270, 279  
Elšteinai, Mozė ir Taubė 272  
Engleris, V. 254
- Fedoravičius, Stasys 60  
Finai, Chana Rivka ir Šmeleris 294  
Finkelšteinas, Aleksandras 59  
Fischer, Heinrich 196  
Fleišmanas, Borisas 254  
Frandsen, Peter Marius 54, 153–155, 247  
Frykas [Frikas], Edmundas Alfonsas 53,  
56, 153, 155, 164, 178, 192, 206, 209, 250,  
254, 272  
Funkas, Arnas 58, 59, 94, 183, 206, 209,  
260, 262, 270, 274, 277, 279, 282, 285,  
294
- Gabrys, Baltramiejus 237  
Gahn, Wolter 76, 78  
Gaigalis, Kleopas 129  
Galaunė, Paulius 17, 75, 272, 280  
Gargasas, Antanas 60  
Garibaldi, Giuseppe 86  
Garšva, Bronius 54  
Gastila, Ignas 251, 266  
Gensas, Beras 60  
Gerberienė, Roza 254  
Germanas, Antanas 292  
Getneris, Jurgis 51, 59, 160, 162, 209  
Girčys, Izidorius 109, 168, 178, 184, 233,  
252, 266  
Girskis, Vincas 233  
Gyls, Antanas 216  
Glemža, Jonas 122, 259, 262  
Glemžaitė, Mikalina 287  
Gorbačiovas, Michailas 115  
Gordevičius [Gordijevičius],  
Aleksandras 53, 110, 112, 154, 182, 183,  
192, 201, 202  
Gravrogkas, Antanas 53, 264  
Greimas, Algirdas Julius 39  
Grekov, Mitrofan 115  
Gricius, Augustinas 66, 88
- Grinius, Kazys 40, 47  
Grinius, Kazys dr. 252  
Grinkevičius, Silvestras 58  
Grybas, Vincas 82  
Grodzenskis, Mikas 106, 203, 216, 272,  
291  
Grušnys, Arnas 41  
Gudaitis, Antanas 110, 244  
Gumeniukas, Grigorijus 53, 94, 274, 294  
Gvildienė, E. 98
- Hatherley, Owen 26  
Helcermanas, Borisas 53, 184, 251  
Hiksa, Pranas 59  
Hirschfeld 216  
Hitleris, Adolfas 125  
Howard, Ebenezer 157
- Ilgovskiai, Dovydas ir Gedalis 274, 292  
Ilijinienė, Aleksandra 262, 282, 285  
Ivaškevičius, M. 260
- Yčas, Martynas 201
- Jakutis, Boleslovas 250  
Jankauskas, Apolinaras 233  
Jankevičius, Juozas 54  
Janonis, Julius 88  
Jansen, Hermann 59, 76, 78  
Janulytė-Berotienė, Gražina 90  
Jasėnaitė, Janė 144  
Jasiukaitis, Jonas 196  
Jodelė, Pranas 54  
Joffė, Nojus Beras 54  
Johanson, Herbert Voldemar 106  
Jokimas, Antanas 37, 39, 53, 60, 73,  
120, 142, 153–155, 157, 161, 164, 188, 189,  
191, 192, 247, 274, 292  
Juknevičius, Lionginas 294  
Juozapaitytė, Marija 227
- Kairiūkštytė-Jacinienė, Halina 94, 278,  
280, 286  
Kairys, Steponas 47, 53  
Kalm, Mart 148  
Kalpokas, Petras 109, 122, 124–126, 133  
Kalpokas, Rimtas 133, 238, 240  
Kancienė, Jolita 51, 53, 57, 119, 126, 182,  
206, 228, 238, 240, 266  
Kapočius, Feliksas 93  
Karuža, Juozas 60  
Kašuba, Vytautas 81, 82, 167  
Kelermleris [Kellermüller], Adolfas 32,  
54, 154, 264  
Keliuotis, Juozas 244  
Kilbauskas, Bronius 227  
Klingas, Boruchas 192, 216

- Kliokys, Vincas 109, 238  
 Klisas, Hiršas 294  
 Kliugė [Kluge], Eugenijus 54  
 Kompus, Hanno 17, 25, 26  
 Kopelis, Gudinskas 60  
 Kopylovas, Vsevolodas 59, 94, 272  
 Kovalskis, Antanas 54  
 Kovalskis-Kova, Jonas 62, 63, 109, 112, 119, 160, 162, 164, 222, 223  
 Krasauskas, Jonas 94, 95, 153, 154  
 Kraucevičius, Juozas 274, 294  
 Krečmeris 216, 228  
 Kresibuchas [Kressibuch], Paulius 54  
 Kriaučiūnas, Jonas 259  
 Kriščiukaitis, Jonas 106, 129, 142, 260  
 Kriščiukaitis, Kazys 61, 78, 79, 268  
 Kudokas, Stasys 51, 57, 106, 112, 172, 187, 191, 192, 195, 233, 238, 240, 250, 260, 266, 268, 270, 292  
 Kudzys, Antanas 102  
 Kulakauskas, Telesforas 168, 227  
 Kurlilandžikai 130
- Lamdanskis, Pinkus 60  
 Landsbergis, Juozas 182  
 Landsbergis-Žemkalnis, Gabrielius 243, 278, 286  
 Landsbergis-Žemkalnis, Vytautas 30, 31, 51, 53, 57, 60, 62, 94, 119, 120, 122, 124, 126, 162, 182, 184, 192, 196, 204, 210, 212, 216, 220, 225, 228, 231, 233, 250, 260, 277, 278, 282, 294  
 Langienė, Ksenija 274  
 Lapėnai, Jonas ir Gediminas 274  
 Lastas, Adomas 88  
 Laukys-Laukaitis, Kazimieras 266  
 Lelešius [Linson], Antanas 54  
 Lelis, Petras 60  
 Leninas 88  
 Lesčiukaitis, Juozas 272  
 Levinas, Jakovas 60  
 Levinsonai, Abraomas ir Genė 201, 266  
 Levinsonas, Jaša 237  
 Levinsonas, Juozas 54  
 Litas, Povilas 53  
 Lohk, Elmar 106  
 Lomsargytė-Pukienė, Silvija 277  
 Lozoraitis, Stasys 279  
 Lukošius, Stasys 30, 170, 191, 212, 218, 220, 266, 272  
 Luošaitis, Adolfas 183, 184  
 Lurjė, Elijus Moisiejus 60  
 Lutterklas, Eugen 142  
 Macijauskas [Maciejauskas], Antanas 33, 53, 57, 212  
 Mackevičius, Jonas 112, 115  
 Maculevičius, Alfonsas 291  
 Mačiulis, Petras 294  
 Mačiulskis, Nikolajus 59, 212, 237, 238  
 Mačiūnas, Visvaldas 60
- Mayer, F. 98  
 Malcienė, Sara 274  
 Manfredi, Manfredo 57  
 Markūnas, Pranas 53, 106, 212, 238  
 Mašiotas, Pranas 279  
 Matejko, Jan 112  
 Matulevičius, Andrius 292  
 Matulevičius, Kazys 56, 60  
 Mazelis, Grigorijus 53, 192, 203, 216, 228  
 Mažylis, Pranas 215  
 Meištavičius, A. 212  
 Melamedas, Meilachas 270  
 Merkys, Antanas 37, 42  
 Mieželaitis, Eduardas 88  
 Miežlaidis, Julius 181, 233  
 Mikalauskas, A. 120  
 Mikėnas, Juozas 86, 88  
 Miknevičius, Juozas 254  
 Milius [Milis], Solomonas 59  
 Mincevičius, Vincentas 102  
 Mirskis, Leonidas 227  
 Mitkiewicz, Leon 42, 282, 284  
 Mitkovskaitė, Sara 53, 61  
 Mykolaitis-Putinas, Vincas 282, 284  
 Morkūnas, Simonas 268  
 Mošinskis, Algirdas 51, 59, 160, 212  
 Mošinskis, Vytautas 53, 54  
 Mozūriūnas, Vladas 88  
 Mramor, F. R. 144  
 Muraliai, broliai 206  
 Mussolini, Benito 229  
 Musteikis, Ignas 120
- Nagevičius, Vladas 76, 78, 80, 86, 105  
 Nedzvedzakis 56  
 Neišteretas, Ševelis 60  
 Nelson, Horatio 86  
 Nėris, Salomėja 88  
 Niemi, Aukusti Robert 38  
 Novenny, Z. 96  
 Novickis, Antanas 54, 61, 142, 160, 184, 220, 250, 264, 270
- Oglódek, Jan 142  
 Ouchanoff, Elie 218
- Pacevičienė, Sofija 110, 112  
 Pacevičius, Česlovas 272  
 Paleckis, Justas 88  
 Paškevičius, Albinas 240  
 Pavlovsky, Eugen 144  
 Peyer, Eduard 54, 153, 154, 265  
 Peldavičius, Vytautas 159  
 Peras, Jokūbas 94, 259, 262, 294  
 Perkauskas, Aleksandras 244  
 Perlsee, Karl Kurt 141, 146, 148, 149  
 Petrauskai, Kipras ir Mikas 280  
 Petrikas, Kostas 109, 206, 294  
 Petrulis, Napoleonas 88
- Pišsudski, Józef 142  
 Polovinskas, Romanas 274  
 Posvianskis, Mozė 294  
 Potruchas, Markas 279  
 Prapuolenis, Algirdas 164, 233,  
 Prapuolenis, Jonas 112, 114, 124, 285  
 Pratkus 240  
 Preišegalavičienė, Lina 51, 84, 277  
 Prijalgauskas, Telesforas 53  
 Pukelevičius, Juozas 272  
 Pundzius, Bronius 109, 122, 125, 172, 244
- Rabinavičius, Jokūbas 240  
 Rabinavičius, Levas 59  
 Račkai, Aleksandras ir Kotryna 96  
 Rainer, Ilse 144  
 Rainer, Roland 144  
 Ramunis, Simonas 63  
 Ražaitis, Viktoras 60, 62  
 Reinfelds, Artūrs 43  
 Reisonas, Karolis 51, 53, 62, 78, 79, 86, 95, 96, 159, 181, 183, 206, 209, 223, 259, 264, 265, 268, 292  
 Rėklaitis, Viktoras 254  
 Reznikas, Samuelis 59  
 Rigotti, Annibale 144  
 Rijk Aalsmeet, H. de 144  
 Rimgaila, Vytautas 60  
 Rimša, Petras 75, 88, 115, 132  
 Ritas, Leonas 53, 216, 266, 280  
 Rodas, J. 114  
 Rozenbliumas, Anatolijus 57, 106, 233, 234  
 Rožanskienė, Janina 292  
 Ruhlmann, Jacques Émile 114  
 Ruškevičius, Vincentas 195  
 Ruzgys, Gediminas 63
- Salenekas, Jonas 220  
 Salvatori, Giuseppe 23, 182  
 Sasnauskas, Jonas 54  
 Sebestyén, Endre 144  
 Segalauskas, Juozas 240  
 Senn, Alfred 174  
 Sienkevičius, Kazimieras [Kazys] 60, 238, 240  
 Simenon, Georges 23  
 Simonaitytė, Ieva 88  
 Skardinskas, Vladas 53  
 Skipitis, Rapolas 157  
 Skrinskas, Jokūbas 216, 182  
 Skvireckas, Juozapas 96  
 Sleževičienė, Doma 280  
 Sleževičius, Mykolas 177, 280  
 Sliesoraitis, Algirdas 270  
 Sluckis, Mykolas 88  
 Smečeauskas, Mejeris 85, 112, 178,  
 Smetona, Antanas 18, 38, 40, 86, 96  
 Snarskis, Artemijus 53

- Soans, Anton 145, 146, 148, 149  
 Solominas, Icikas 60  
 Songaila, Mykolas 54, 56, 58, 106, 142, 155, 156, 177, 178, 196  
 Sprindys, Algimantas 88, 102  
 Stanišauskas, Juozas 41, 46, 178, 188, 192, 195, 196, 203, 209, 210, 216, 231, 260, 262, 272, 274  
 Stašys, Stasys 270  
 Steikūnai, Antanas ir Petras 238  
 Steikūnas, Romanas Rytis 53, 94, 250, 252  
 Strimaitis, Justinas 93, 96  
 Strolis, Liudvikas 124, 125  
 Studerus, Gottlieb 174  
 Stulginskis, Aleksandras 38  
 Stulginskis, Steponas 59, 264  
 Szyszko-Bohusz, Adolf 142, 144, 149
- Šalkauskis, Algirdas 59, 159, 191  
 Šatavičiūtė, Lijana 244, 282, 285  
 Šeinbergas, Movša 294  
 Šimkus, Jonas 88  
 Šimoliūnas, Jonas 56, 191  
 Šimonis, Kazys 136  
 Škėma, Kazimieras 259, 262  
 Šlapeta, Vladimiras 270  
 Šleivyte, Veronika 15, 37, 195, 212  
 Šmukliarskis, I. 130  
 Šneideris, Elijošius 270  
 Šragenheimas 216, 228  
 Štromas, Jurgis 240  
 Šusteris, A. 250  
 Švėgždienė, Nijolė 138  
 Švipas, Vladas 53, 59, 259, 272, 285, 289
- Tabrys, Šnejeris 59  
 Taračkovas, Povilas 53  
 Tarulis, Albertas 160  
 Taujenis, Vincas 54  
 Taut, Bruno 96  
 Tenisonas, Modris 280  
 Terespolskis, Šeimas 60  
 Tessenow, Heinrich 59  
 Tiknevičius, Julius 274  
 Tilmansas, Kurtas 227  
 Tilvytis, Teofilis 88  
 Tyška [Tyško], Juozas 53, 250  
 Toliušis, Zigmās 62  
 Trakmanas, Izaokas 268, 272  
 Trečiokas, Juozas 292  
 Truikys, Liudas 98  
 Tūbeliai, Juozas ir Jadvyga 272  
 Tumas-Vaižgantas, Juozas 130  
 Tumėnienė, Vanda 252
- Unwin, Raymond 247  
 Urbšiai, Marija ir Juozas 25, 279  
 Ūsas, Viktoras 114
- Ušinskas, Stasys 98, 112, 122, 124  
 Vabalas, Aleksandras 24  
 Vähäkallio, Väinö 76, 78  
 Vailokaičiai 100, 158, 285  
 Vailokaitienė, Aleksandra 159, 285  
 Vailokaitis, Jonas 201, 260, 285  
 Vailokaitis, Juozas 201  
 Vainauskas, Jonas 124, 238  
 Vairas-Račkauskas, Karolis 125  
 Valeška, Adolfas 62  
 Varnas, Adomas 86, 272  
 Varneckis, Jonas 250  
 Vasiliauskas, Kazimieras 56  
 Vasiljevas, A. 238  
 Vasnecov, Viktor 115  
 Vassilieve, Nicholas B. 144  
 Veitagas [Weihtag], Karolis 54  
 Venckūnas, Jurgis 252  
 Venclova, Antanas 88  
 Verbickas [Viežbickis], Valerijonas 53  
 Vileišis, Jonas 76, 78, 157, 182  
 Vileišis, Vytautas 129  
 Vilkelis-Čuras, Marijonas 59  
 Vireliūnas, Antanas 187  
 Višniauskas, Mikas 53  
 Vitas, Feliksas 90  
 Vizbaras, Feliksas 53, 57, 62, 94, 95, 129, 130, 132, 134, 136, 153, 154, 188, 203, 204, 206, 268, 272, 274,  
 Vysockis, Petras 262  
 Voits, Nikolai 43, 142, 144  
 Vokietaitis, Juozas 191  
 Volberg, August 106
- Wanderlein, F. W. 144  
 Weber, Robert 144  
 Wölfflin, Heinrich 94
- Zakarauskas, Vincas 137  
 Żeligowski, Lucjan 39, 46  
 Žikaras, Juozas 37, 86, 88  
 Zimanas, Leiba 272, 291, 294  
 Zinghaus, Viktor 17  
 Zubovas, Vladimiras 59
- Žaliauskas, A. 153  
 Žebrauskienė, Juzefa 254  
 Žilinskas, Stasys 292  
 Žmuidzinavičius, Antanas 76, 78, 136, 277, 278, 280  
 Žukauskas, Henrikas 102



**OPTIMIZMO ARCHITEKTŪRA  
KAUNO FENOMENAS 1918–1940**

Tiražas 700 egz.

**PARENGĖ**

Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija  
[www.unesco.lt](http://www.unesco.lt)

**IŠLEIDO**

Leidykla LAPAS  
[www.leidyklalapas.lt](http://www.leidyklalapas.lt)

**SPAUSDINO**

BALTO print  
[www.baltoprint.lt](http://www.baltoprint.lt)

**PLATINA**

Leidykla LAPAS  
[lentyana@leidyklalapas.lt](mailto:lentyana@leidyklalapas.lt)



9 786098 198041

